

Ter ju popejajte
 Va tamnu tamnicu,
 Neka nutri stoji
 Punih sedam godin.
 „Oj vi verne sluge
 Poslušajte mene,
 Što ću vam ja reći:
 Katine koščice
 Na kupac zberite,
 Od Kate prašiče
 Na vetar vrzite.“
 Kad su oni prišli
 Va crnu tamnicu,
 Tamnica je svitla
 Kano svitlo sunce,
 Nutri Katarina
 Ko jedna gospoja
 Tri krat mi je lipja
 Ner je prvo bila;
 Na glavi jej raste
 Židovska rožica,
 Na prsij joj mladoj
 Svitlo sunce sija.
 „Oj ti Katarino
 Vazmi mene kralja.“
 „Nit ću tebe kralja
 Ni tvojeja dara
 Nego ću vazeti
 Marijina Sina

I hoću poč stati
 (v) Marijino stanje.“
 Na to se rasrdi
 Ta cesar žudijski.
 „Oj vi verne sluge!
 Poslušajte mene,
 Što ću vam ja reći:
 Pojte udelati
 Jedne tanke kola,
 Latite vi Katu
 Ter ju popejajte
 Pod 'ne tanke kola,
 Kola će ju trti,
 Britve će ju rizat.“
 Kada je to bilo,
 Na to je priletel
 Jedan anjel z neba,
 I uhiti Katu
 Za desnu ručicu,
 I on joj daruje
 Na nje desni prstić
 Jedan zlatni prsten
 I on joj govori:
 „Oj ti Katarino
 Do sada si bila
 Božja službenica,
 Od sada ćeš biti
 Božja zaručnica.“
 Zap. J. G. Krasanin.

Vila.

(Spisal Dav. Terstenjak.)

Po narodnih serbskih pesmih in povestih je Vila prevažno bitje, ktero se je pri Serbih do cela udomaćilo. Vila ima dvojno stran — belo — svetlo — prijazno — blagodarno, in pa černo — temno — osodno — maščevavno.

Po svojih dobrih lastnostih se Vila imenuje: bjela djeva oblečena v belo široko oblačilo z lepimi dolgimi lasmi in črnimi očmi, ki je posebno junakom prijazna, zna prerokovati (glej Schwenk Myth. der Slawen 255) itd.

Domovina Vilam je po narodnih serbskih pesmah večidel planina, kraji pečevnati, berda (Taloj I, 76 II. 208). *)

Razun planin so jim tudi megle in oblaki stanovališča, in v narodnih serbskih pesmah se večkrat omenja, da Vila oblake nabira (Taloj 4) itd. Pa tudi v belem oblačilu pleše rada po zelenih travnikih, koplje se v jezerih, in veli se: povodkinja; iz jezer se vzdiguje rada v zrak, in iz zraka pošilja morivne strele (Grimm deutsche Myth. 245).

Iz tih lastnost se da sklepati, da je Vila osebljena megla in podobna nordiški boginji: Vala, Valva, Vólva.

Ker so megle različne, različne so tudi Vile. Megle niso zmirom bele in svetle; ne škropé samo rodovitne vlage nebeške na zemljo, temoč one so tudi černe, nesrečonosne; v njih prebiva blisk in grom, toča in pokončevavna ploha; zato se očituje tudi Vila kot neprijazna, strup prinašajoča (Taloj 65) gradove podirajoča (burni oblaci) od starišev preklete otroke odnašajoča, katera iz oblakov meče smertonosne strele na ljudi, jih v boj in vbojstva spodbada, in se v kervno osveto (maščevanje) z junaci pobratuje.

Enako černo stran imajo tudi nemške Valkyre, ktere so ednake z Valami (glej Dr. Weinhold die deutschen Frauen str. 60). Kakor jaše nordiška Vala na volku s kačami oberzdanem, tako tudi serbska Vila na jelenu, s kačami oberzdanem. Jelen je symbol berzosti; zato Vila na jelenu jaše in jelena imenuje svojega brata. Vila, na jelenu, s kačami oberzdanem, jahajoča ni druga, kakor berza bliskonosna megla, zato se veli: ljuta, kleta, in pošilja besnobo in ljutost; ta okolščina nam razlaga vzrok, zakaj se v stari češčini (Dalimil 3) besen človek veli: Vîla, primeri serbsko prislovico: „Moto vilo Vilo“, kar pomenja nemirnega, zmešanega, nepokojnega človeka. **)

Staročeski glosator Wacerad je Vilo primeril Hekati, kar pričuje, da je dobro poznal bistvo in lastnosti Viline. Tudi Hekata ima belo in černo stran. Hekata je branila vhod kraljevih palač, sedela je v sodbi knezov, branila popotnike na suhem in na vodi, delila zmago vojski (Nat. Com. Myth. I, 3. cap. 14), ravno tako je tudi Vila prijateljica junakom, tovaršica popotnikom.

Hekata je bilo bajanica, posebno ljubezni; ona je storila, da so bajevne zelišča rastle iz zemlje, kakor Mandragora (Seneca Hyppolyt. 4149 Theocrit II, 12) in te lastnosti ima tudi Vila. Ona je vedečina (veščica) in vračnica, zato so po nji nastale poznamnjevanja serbske:

*) Ker sem Vukove narod. serpske pesmi posodil nemu svojih prijateljev, moram tu Talvine prestave navajati.

***) Primeri še česki: vily, närrissh, polsk. vilać, verrückte Streiche machen.

vilovan, zauberhaft — vilenik, Zauberer — vilozmaj, Zauberdrache (glej Kollar Slaw. Bohyn. 286). *)

Zakaj da je oblačna boginja — vodna žena tudi boginja gatanja in prerokovanja, lepo razlaga učeni Mannhardt (Germ. Myth. 571): Der Gedanke, welcher aus den Wasserfrauen (Wolken) die Vilen und Völen schuf, ist die Vorstellung des plätschernden Regens und lauten Donnerhalls als Rede. **) Zato je Vila tudi boginja zgovornosti, pesem itd., in se ujema z indiško Apa (staroslov: vapa=voda), ktera se v Vedah tudi po gostem veli boginja govora: „vač“ (primeri horvatsk. večati, berathen; večnica, Rathhaus) pesem itd. (glej Rigveda I. 61. 8. in kar o tej primeri piše učeni Kuhn v Zeitschrift für vergleich. Sprachforschung I, 462). Indiške Ape tudi niso drugega kakor nebeške vodne žene osebljene vlago- in dežonosne megle.

Hekata je pošiljala „phasmata“, in je strašila ljudi (Scholiast in Appolon. III, 860), tako tudi Vila. Hekato so radi zvali družico (Theocrit II, 12) tako tudi Vilo — „posestrimo“; Hekata se je prikazovala na razpotjih; zato se je velela: trivía, trioditis (Steph. Byzant. 7. 18), tako tudi Vila.

Appendini (Not. Istor. II) piše, da je Vila bila s cvetjem obrazena kot bela deva, in v roki držala okinčan trivogel, da menda izrazuje trojno njeno lastnost, kot boginjo svetlih plodonosnih oblakov na nebu, kot prijazno vračivno bitje na zemlji, in kot neprijazno bitje podzemeljskega sveta, ker iz natore černih burnih megel se je nov moment izobrazil, kakor Mannhardt (l. c. 576) piše: Die schwarze dunkle Gewitterwolke erschien als Bild des Todes.

Da se Vila tudi očituje kakor boginja smerti, pričujejo serbske narodne pesmi (glej Talvy II, 4. 235, primeri Mannhardt l. c. 571.)

Trivogel je bil pri starih Slovanih navaden symbol kakor Schmid piše (Chron. Zwikaviens. str. 344)

„Forma triangularis nihil insuetum erat apud Slavos, sed in repraesentandis sacris probe observabatur.“

Vila je postala, kakor nemška Vala, sojenica in rojenica, in trivogel je pri starih narodih služil za symbol ženskega rodečega organa.

*) Primeri še: serbsko viliti, schmeicheln, litevsk. viloti, locken, rusk. viljijat, zu verführen suchen.

**) Primeri slov. frazo: Kako lepo dežek govori, žlabra, kak dežek Boga moli. Šumljanje deževo se je starim narodom zdel govor, pesem, in oblačna boginja je celo naravno postala boginja govora, pesem; primeri: horv. kiša žuborí.

Vilino bistvo in lastnosti je tedaj Wacerad dobro poznal, in ker ima več z Hekato ednacij, jo je tudi prav za prav ž njo primeril, če ravno Hekata nikdar ni bila boginja megel, temoč osebljena luna.

V Vili bi tedaj našli boginjo megel — nebeško vodno ženo s prijaznimi lastnostmi: varstva, prijateljstva, vračitve, kot boginjo galanja, govora, pesem — vse to po njeni beli strani kot rodovitna vlago- in dežonosna megla, — pa tudi z neprijaznimi lastnostmi: uboja, osvete, smerti itd. — vse to po njeni črni strani kot burna blisko- in gromonosna megla.

Po svoji belistranije Vila edno bitje z „belo ženo“ Slovencev, „bilo pano“ Čehov, z Valo Škandinavcev, in Apo Indov, in kot boginjo megle je Vilo tudi spoznal Mannhardt. *) Za to govorijo tudi njene stanovišča: planine, berda, jezera, travniki zeleni. Ostaje nam še etymologična razlaga imena Vila, Vala, Valva.

Ker je Vila boginja megle, zato iščem pomén imena v koreniki: var, ver, vir. sansk: var. Ta korenika pa ne pomenja samo v slovenščini, temoč tudi še v sanskrščini to, kar nemške besede: bergen, decken, hüllen; ob. enem pa tudi izrazuje pomene schützen, wehren in sorodne.

Iz te korenike je tudi sansk. ūrna, za varna, das Einhüllende, Bedeckende, litevski: vilna, goth. vulla, staroyisokonemški: wolla, latinsk. villus, tudi vellus, staroslov. ВЛЪНА, novoslov. volna, grški, kjer je sansk. glasnik $v = \tilde{v}$ — ἔριον, lana; — dalje sansk. urana, Bock, po pravem: volnat, der Wollige, ūra, ovca, v slovanščini po izmeni glasnika v z b in sicer polsk. baran, česki in slov. beran, litevski baronas iz varonas, uronas, primeri litev. urnôti, bedecken. Kakor se je glasnik v že v sansk. v u razvezal, tako se ravezuje tudi v drugih arjanskih (indoevropskih) jezicah na primer: sansk. vapa, aqua, staroslov. vapa, litevsk. upe, flumen, rusk. Upa, nomen fluminis, sansk. vâri, aqua lat. urina, geršk. οὐρία, avis aquatica, sansk. varu in uru, magnus itd., tako tudi v staroslovenščini: ur = var, vir, ver, mož, zato imena: Uroš, urno = virilis, urno delati = „po moškem delati“.

Iz korenike var ima slovanščina besede: vora, claustrum analogično, kakor Burg od bergen po Grimmu, varoš, ein von Ringmauern beschützter, geborgener Ort; — nenščina: wehren, po pravem wêren sorodno s slov. varovati: odtod: varuh, varh,

*) Mannhardt (germ. Myth. str. 569) piše: Der Name Vala, Valva, Völva entspricht auch dem walachischen Vilva, mit welchem Namen der Walache die Wolkenwelt belebende Geister bezeichnet. Tako tudi pri Valahih (Rumunjih) je to mythično bistvo osebljena megla, pa jeli je izvirno rumunjsko? Dvomim. Pis.

der Beschützer; — sanskriščina: vara, Gatte, popravem: Der Bedeckende, Wehrende, Beschützende; — latinščina vir: — litevščina: vyras, mož, staroruščina: vira: ein Gericht von Männern, Schwurgericht, „vira dikaja“ = nemškemu Wêrgeld, kazen v dnarjih, katera se je mogla plačati za ubitega vira — moža.

Iz oblike vira po navadni izmeni glasnika *) r z glasnikom l: dobivamo naravnost vila, die bergende, bedeckende, hüllende, kar celo naravno poznamlja lastnost megle. Ali kdor kogar varje, vije se ali ga ovije, zato korenika: var (vr) tudi poznamlja pomene: viti, winden, rollen, wälzen, primeri slov: vreti (uro navreti) die Uhr aufwinden, kolo, potaç za-vreti itd.

Vira — Vila — Vala toraj tudi zna pomenjati: das sich Windende, Rollende, Wälzende, kar spet lastnost megle izrazuje.

Kdor kogar varuje, brani, ta nasprotnika hoče previti, primeri nemški: winden in überwinden; zato iz korenike vi — lat, vico, imamo slov: voj, Ueberwindung, vojska, vojščak, Ueberwinder, **) lužiski: previnoti, überwinden, bolgarski: vivat, überwinden, staroslov.: vitaz, Ueberwinder. Pripona az, êz je slovanska (primeri slov. berglez, lemez itd.) in odgovarja nemškemu: ing, litevskemu: ingas.

Pomen vretja (des Windens) je rodil pomene valjanja, — des Rollens, Wälzens, zato iz korenike var je česko: valka, Krieg, starovisokonemški: val (strages); anglosaksonski: wâr (bellum) kakor iz vi—vojska, voj; primeri letiški: vlti, hinwerfen, dalje je iz korenike: var — nemški: val, smert, Tod, als Folge der Ueberwindung, valplaz, walhöl, walhalla, Todtenhalle, walkyre, Todwählerin, litevsk. Velona, Todesgöttin.

Vila toraj zapopada sledeče pomene: Die Bedeckende, Hüllende, die sich Windende, Wälzende — sami pomeni, kateri se lastnosti megle prilagajo. Da v slovenščini nahajamo obliko Vila namesto Vala, to ne sme nas motiti, ker se samoglasniki premenjajo; primeri samo sansk. val, lat. velle, nemšk. Wille, slov. volja, dalje sanskr. vara, latinsko: vir litevsk. vyras in starovisokonemšk. wêr itd.

*) Pott (Etym. Forsch. I, 176) piše: Die vedische Sprache zeigt häufig r, wo die verwandten ein l aufweisen, auch im klassischen Sanskrit selbst ist der Wechsel zwischen r und l häufig.

**) Voj in boj ni vse edno, poslednje je iz korenike bi, schlagen; zato Vojvoda ni v koreniki=Bojvoda.